

3. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Теоретичні засади регіональної суспільно-географічної діагностики // *Економічна і соціальна географія*. – К.: ВГЛ “Обрії”, 2002. – Вип. 52. – С. 3–9.

4. Пила В., Абрамов В. Регіональна політика України // *Регіональні перспективи*. – 1997. – № 1. – С. 5–8.

5. Симоненко В.К. Регионы Украины: проблемы развития. – К.: Наукова думка, 1997. – 264 с.

УДК 336.14

М.М. ЛАВРЕНТЬЄВ

Науково-дослідний фінансовий інститут ДННУ “Академія фінансового управління”

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Розглядаючи стратегію економічного розвитку України, необхідно звернути увагу на той факт, що економіка характеризується як стабільна і з 2000 р. спостерігається зростання реального ВВП, але при цьому залишається значна диференціація за економічним рівнем регіонів.

Поетапне зменшення територіальної диференціації економічного розвитку є одним з пріоритетних завдань державної регіональної політики України. Сьогодні суттєві регіональні диспропорції стримують високі темпи економічного зростання на всій території держави.

Суттєва регіональна диференціація за економічними параметрами розвитку сформувалася в Україні впродовж тривалого часу внаслідок дії природних, історичних, економічних, управлінських чинників. Однак за роки незалежності нашої держави вона значно зросла.

Таким чином, у цілому позитивні тенденції економічного розвитку регіонів протягом останніх років автоматично не приводять до пом'якшення міжрегіональних диспропорцій. Розв'язання цієї проблеми потребує розроблення і реалізації комплексу заходів щодо активної ролі держави у процесах регіонального розвитку [1].

Метою статті є дослідження державного впливу регіонального розвитку в країні.

Окресленою проблематикою займаються такі вчені, як С.А. Буковинський, З.С. Варналій, В.М. Геєць, Б.М. Данилишин, М.І. Долішній, В.В. Зайчикова, Е.М. Лібанова, І.О. Луніна, С.В. Слухай, Д.М. Стеченко, М.Г. Чумаченко та інші.

Стимулювання розвитку регіонів відноситься до головних завдань державної регіональної політики України. Воно має зменшити регіональну диференціацію рівнів соціально-економічного розвитку та життя населення в

регіонах; активізувати інвестиційну діяльність, сприяти ефективному використанню бюджетних коштів і місцевих ресурсів, зміцнювати конкурентоспроможність регіональної економіки; узгодити пріоритети економічного розвитку регіонів з відповідними загальнодержавними пріоритетами, сприяти міжрегіональній інтеграції та співробітництву, вирішенню міжрегіональних проблем.

Правові засади стимулювання розвитку регіонів закладені в низці законодавчих, нормативних та методичних документів, таких як Концепція державної регіональної політики, Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 р., Закон України “Про стимулювання розвитку регіонів”, Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку здійснення моніторингу показників розвитку регіонів, районів, міст республіканського в Автономній Республіці Крим і обласного значення для визнання територій депресивними”, “Про затвердження Порядку підготовки, укладення та виконання угоди щодо регіонального розвитку і відповідної типової угоди” та інші. Розглянемо їх більш детально та визначимо основні інструменти регіонального розвитку, які в них закладені.

Концепцією державної регіональної політики, схваленою Указом Президента України (№ 341/2001) в 2001 р., передбачено стимулювання розвитку регіонів чи їх частин, у межах яких визначені показники економічного та соціального розвитку значно нижчі, ніж середні в державі (депресивні території). Таке стимулювання повинно здійснюватись шляхом запровадження особливих механізмів бюджетної, податкової, цінової, грошово-кредитної, інноваційної та інвестиційної політики щодо таких територій, підвищення ефективності використання їх внутрішнього природного, економічного, наукового, трудового потенціалу [2].

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України (№ 1001) 2006 р., передбачає стимулювання розвитку регіонів із застосуванням кількох основних інструментів: угод щодо регіонального розвитку, програм подолання депресивності окремих територій, державних цільових програм. Стратегією затверджено пріоритетні напрями розвитку для кожного регіону, виходячи із загальнодержавних інтересів та особливостей ресурсного потенціалу регіонів. Вони повинні визначати заходи щодо стимулювання розвитку регіонів. Цей документ запроваджує стратегічне планування регіонального розвитку на державному рівні на довгострокову перспективу, враховує основні тенденції регіонального розвитку в країнах Європейського Союзу, Центральної та Східної Європи, СНД. Стратегія визначає ключові проблеми, на вирішення яких будуть спрямовані заходи державної політики розвитку регіонів протягом наступних 10 років [3].

Закон України “Про стимулювання розвитку регіонів”, прийнятий 2005 р., визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій.

Законом передбачається запровадження нової моделі стимулювання розвитку регіонів, визначені її засади, а саме: збалансування загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів через визначення науково обґрунтованих пріоритетних напрямів розвитку регіонів; програмно-цільовий підхід до розв'язання проблем регіонального соціально-економічного розвитку; створення сприятливого інвестиційного середовища в регіонах; максимальне наближення послуг, що надаються органами державної влади та місцевого самоврядування, до споживачів цих послуг; концентрація на конкурсній основі коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, а також інших ресурсів з метою досягнення найбільш ефективного їх використання для цілей регіонального розвитку; співробітництво та взаємна відповідальність центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, наукових і громадських організацій та інших суб'єктів у виконанні завдань регіонального розвитку; реалізація партнерських відносин між центральним Урядом та місцевими органами самоврядування щодо спільного вирішення завдань регіонального розвитку на основі відповідних угод; визначення чітких критеріїв, за якими територіям надаватиметься статус депресивних, та інструментів державної і регіональної підтримки їх розвитку [4].

Реалізація зазначеного закону здійснюватиметься шляхом:

1) запровадження договірних засад у відносинах між Урядом та органами місцевого самоврядування через підписання “Угод щодо регіонального розвитку” для реалізації в регіонах спільних заходів, визначених державною стратегією регіонального розвитку та регіональними стратегіями розвитку;

2) забезпечення державного стимулювання розвитку депресивних територій шляхом розроблення та виконання “Програм подолання депресивного стану територій” і надання цільової державної підтримки для розвитку виробничої та соціальної інфраструктури, формування інфраструктури підприємництва, фінансування програм перекваліфікації працівників, розвиток соціально-культурної сфери та охорони довкілля.

На фінансування всіх програм подолання депресивності територій протягом року в державному бюджеті повинна передбачатися сума не менше ніж 0,2% дохідної частини за відповідний період.

Практичне запровадження зазначених інструментів стимулювання розвитку регіонів вимагає розроблення й затвердження низки методичних документів. Зокрема, 2007 р. постановою Уряду (№ 751 від 23.05.07) затверджено “Порядок підготовки, укладення та виконання угоди щодо регіонального розвитку і відповідної типової угоди”. Цей документ визначає процедуру ініціювання, підготовки та підписання угоди щодо регіонального розвитку, а також проведення моніторингу її виконання.

Для практичного запровадження програм подолання депресивності територій 2006 р. затверджено “Порядок здійснення моніторингу показників розвитку регіонів, районів і міст республіканського в Автономній Республіці Крим і обласного значення для визнання територій депресивними” (постанова КМУ № 860 від 24.06.06). Цим документом передбачено щороку здійснювати

моніторинг соціально-економічного розвитку територій в розрізі низових адміністративних районів і міст на підставі даних державних статистичних спостережень з метою підготовки пропозицій щодо визнання території депресивною.

Для територій, які за визначеними законом критеріями визнаються депресивними, передбачена можливість розробки та реалізації програм подолання депресивності. Такі території через наявність особливо гострих структурних, ресурсних чи інших проблем не можуть без суттєвої фінансової та організаційної допомоги з боку центральних органів виконавчої влади забезпечити стійкий поступальний економічний розвиток [5].

Програма подолання стану депресивності території – взаємопов'язаний за змістом, термінами виконання, можливостями і виконавцями комплекс заходів правового, організаційного, економічного, фінансового, соціального спрямування, до реалізації яких залучені фінансові та інші ресурси держави і регіону. Програма розробляється, виходячи з глибокого аналізу причин депресивного стану, спрямована на досягнення чітко визначених результатів і затверджується Кабінетом Міністрів України. Строк, на який території надається статус депресивної, не повинен перевищувати семи років [4].

Ще одним інструментом, який забезпечує стимулювання економічного розвитку регіонів, є субвенції з Державного бюджету України на виконання інвестиційних проектів. Так, статтею 105 Бюджетного кодексу України визначено загальні умови надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів [6].

Згідно з частиною 3 ст. 105 Бюджетного кодексу України (основні засади надання субвенцій визначаються окремим законом), для створення рівних умов динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів розроблено проект закону України “Про основні засади надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних проектів” № 3184 від 03.03.2003.

Проект Закону визначає основні засади надання субвенцій із Державного бюджету України на виконання інвестиційних проектів бюджету Автономної Республіки Крим, обласним бюджетам, бюджетам міст Київ і Севастополь та критерії їх подальшого перерозподілу між бюджетами місцевого самоврядування.

Законопроектом визначено принципи надання, напрями використання, обсяги, порядок та умови надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів.

Проект Закону відповідає вимогам Бюджетного кодексу України. Субвенції на виконання інвестиційних проектів передбачено розподіляти, виходячи із критеріїв економічної ефективності та обов'язковості фінансової участі місцевих бюджетів у реалізації інвестиційних проектів, кошти яких повинні становити не менше як 30% від загальної вартості кожного проекту.

Реалізація положень законопроекту дозволить спрямовувати бюджетні кошти на реалізацію найбільш пріоритетних інвестиційних проектів, що сприятимуть поліпшенню інфраструктури комунального господарства,

економічному розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць, здійсненню заходів щодо енергозбереження, розвитку міжрегіонального співробітництва. Але, на жаль, проект закону досі не прийнято.

Щодо економічного розвитку регіонів перспективним є використання такого інструмента, як видатки бюджету розвитку місцевих бюджетів. Але сьогодні існує низка проблем, пов'язаних з його ефективним використанням, зокрема відсутність чіткої стратегії розподілу видатків залежно від їх впливу на економічний розвиток у середньо- та довгостроковій перспективі. Планування бюджету розвитку, у т.ч. капіталовкладень у середньостроковій перспективі, є об'єктивною необхідністю і запорукою їх ефективного фінансування. В Україні органи місцевого самоврядування намагаються розподілити дуже обмежені ресурси для вирішення широкого кола проблем. Найчастіше кошти виділяються без проведення попереднього аналізу ефективності їх використання, а відсутність узагальненої інформації щодо капітальних витрат ускладнює визначення пріоритетів.

Розробка і прийняття за останні кілька років низки важливих нормативно-правових документів, про які йшлося вище, дозволяють закласти основи для стабільного регіонального розвитку, запровадження інструментів стимулювання розвитку регіонів, але вона потребуватиме постійного вдосконалення, тому що практичні кроки з упровадження цих інструментів виявляють нові не врегульовані питання.

Необхідно прискорити запровадження інструментів, передбачених Законом України “Про стимулювання розвитку регіонів”, активізувати організаційну роботу для практичного запровадження угод щодо регіонального розвитку в кількох регіонах та розроблення й запровадження програм подолання депресивності територій, передбачивши відповідні витрати в державному бюджеті.

Для підвищення ефективності капітальних вкладень з місцевих бюджетів необхідно: запровадження регіональних програм економічного розвитку на середньо- та довгострокову перспективу з урахуванням пропозицій органів місцевого самоврядування щодо науково обґрунтованих пріоритетних напрямів регіонального розвитку, впровадження механізмів забезпечення інвестицій в інноваційні проекти з боку органів місцевого самоврядування; створення єдиної методологічної бази для використання програмно-цільового методу бюджетування та середньострокового бюджетного планування на рівні місцевих бюджетів.

Література

1. *Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.*
2. *Указ Президента України № 341/2001 від 25.05.2001 “Про Концепцію державної регіональної політики”.*
3. *Постанова Кабінету Міністрів України № 1001 від 21 липня 2006 року “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року”.*
4. *Закон України № 2850-IV від 8 вересня 2005 року “Про стимулювання розвитку регіонів”.*

5. Павлюк А. Щодо застосування механізмів стимулювання розвитку регіонів. – <http://www.niss.gov.ua/Monitor/November/10.htm>.

6. Закон України № 2542-III від 21 червня 2001 року “Бюджетний кодекс України”.

УДК 330.341.1:339

Л.В. ЛЕВКОВСЬКА

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ОЦІНКА ДОСВІДУ СТИМУЛЮВАННЯ ТА НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОЮ СФЕРОЮ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

В умовах європейської інтеграції України й глобалізації світової інноваційної сфери ключовим питанням є пошук нових підходів, інструментів, методів, форм державного регулювання інноваційних процесів. На сучасному етапі циклічно-хвильового пошкваллення економіки першочерговою метою є забезпечення стабільності та інноваційного розвитку. Тільки шляхом удосконалення державного механізму регулювання інноваційних процесів в умовах глобалізації можна реалізувати інноваційну модель розвитку як загальну довгострокову стратегію.

Стратегією економічного і соціального розвитку України передбачається глибока модернізація економіки, підвищення її конкурентоспроможності на основі інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання. Досягнути якісно нового стану економічних відносин можливо лише засобами інноваційного потенціалу господарюючих суб'єктів за підтримки та регулювання з боку держави. Сьогодні найважливішим ресурсом економічного зростання є формування нової парадигми на базі використання нових знань та інновацій.

Останнім часом у світовій практиці все більше уваги приділяється розвитку так званої економіки знань, яка створює підґрунтя для інтенсивного формування інформаційного суспільства. Більшість економістів та експертів вважають, що економічне зростання можливе завдяки впровадженню в економіку нових ідей та розвитку нових технологій, які сприяють створенню більш ефективних виробництв.

Інновації є частиною науково-технічної, інноваційної та інвестиційної політики держави. Тому роль держави має полягати в розробці та реалізації державних стратегій і програм розвитку економіки, науково-технічної політики з метою створення сприятливих умов для розвитку науки і техніки.

Інноваційна діяльність як важливий чинник економічного зростання висвітлюється в наукових працях В. Александрової, О. Амоші, Л. Антонюка, Ю. Бажала, І. Белкіна, В. Гейця, В. Гусевої, О. Лапко, С. Кіреєва, Л. Осецького, В. Савчука, С. Соколенка, О. Федірко, О. Шнипко, М. Крупки, М. Чумаченка та інших.